Ognjana Jovanović
Ivan Kabalin

700. OBLJETNICA VINODOLSKOG ZAKONA

U dalekoj prošlosti, u 13. stoljeću, naš narod živio je na visokom civiliziranom nivou i imao je snage i znanja da sam, na svom jeziku, ozakoni svoje pravne običaje, sastavi Vinodolski zakon.

Vinodolski zakon zauzima važno mjesto među pisanim izvorima ne samo hrvatske i općejugoslavenske pravne povijesti, nego i evropske pravne povijesti, a ujedno je kulturni spomenik prvorazrednog značaja. Doista je rijedak slučaj da već 1288. godine sam narod na vlastitom jeziku propisuje svoje pravne običaje. Vinodolski zakon potpisali su u Novom Vinodolskom predstavnici gradova: Bakra, Bribira, Drivenika, Grižana, Grobnika, Hreljina, Ledenica, Novog i Trsata.

Vinodolski zakon je kao malo koji drugi dokument izvor za upoznavanje svakodnevnog života naših predaka. Sadržaj Vinodolskog zakona jedva se dotiče života na dvoru feudalca, strano mu je raspravljanje o općim pravnim načelima, a sastavljači nisu imali smisla ni za visoki retorički stil. Vinodolski zakon bavi se isključivo »malim« problemima naših predaka, u prvom redu kmetova pučana, a sastavljači su se trudili da kmetove pučane osiguraju od zloupotrebe i obijesti feudalca na razne načine, što nije bilo ni najmanje lako, jer je feudalac budno pazio da njegovi interesi budu što bolje sačuvani. Nastojanja sastavljača Vinodolskog zakona djeluju i danas simpatično i dirljivo. Tako u Vinodolskom zakonu nećemo naći ni riječi o dokaznom sredstvu nošenja usijanog željeza i drugim oblicima »božjeg suda«, a u njemu nema ni riječi o torturi. Izražene jednostavnim, više puta drastičnim narodnim jezikom, odredbe su Vinodolskog zakona odraz visoke kulture našeg naroda još u to doba.

Da bi se dolično obilježio ovaj veliki jubilej i potakao trajni interes za proučavanje ovog segmenta iz prošlosti naših naroda u Novom Vinodolskom, općini Crikvenica, Zajednici općina Rijeka i znanstvenim organizacijama iz Rijeke i Zagreba već duže vremena obavljaju se dosta značajne pripreme koje su započele još 1978. godine velikim znanstvenim skupom na kojem se u nizu saopćenja razmotrila tematika Vinodolskog zakona. Galvna pažnja usmjerena je na znanstveno područje, multidisciplinarno proučavanje i valoriziranje tog dokumenta. Tako je zahvaljujući tome objavljeno više znanstvenih publikacija o Vinodolskom zakonu i pojačan interes za tu problematiku u zemlji i svijetu.

Svečana proslava 690. obljetnice Vinodolskog zakona održana 9. rujna 1978. godine u Novom Vinodolskom najavna je proslava 700. obljetnice Vinodolskog zakona, tj. predstavlja samo poticajni izazov pravnoj znanosti, odnosno pravnoj povijesti hrvatskih, jugoslavenskih, pa i međunarodnih dimenzija za temeljitije pretrese, osvijetli i razjasni značenje ovdašnjeg pravnog ustrojstva Vinodolskog kneštva, koja na određeni način predstavlja polazište

za fikciju pravnih normativa u širim dimenzijama na prostoru našeg življenja i djelovanja.

Hvale vrijedno je ostvarenje suradnje između znanstvenih krugova Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, pravnih fakulteta u Zagrebu i Rijeci i Mjesne zajednice Novi Vinodolski, odnosno mjesnih zajednica sa područja nekadašnjeg Vinodolskog kneštva: Bakar, Bribir, Drivenik, Grižane, Grobnik, Hreljin, Ledenice i Trsat, koji su dali inicijativu za jedno dugoročnije i sustavnije izučavanje svih aspekata Vinodolskog zakona, sačinjenog 1288. godine u Novom Vinodolskom, tog kapitalnog djela pravne povijesti hrvatskih naroda.

Posebno ističemo podatak da je Vinodolski zakon prvi objavio 1843. godine Antun Mažuranić, a 1856. godine zakon prevodi na poljski jezik Fedor Breintenfeld. Godine 1880. tekst zakona s ruskim prijevodom i mnogobrojnim filološkim zapažanjima objavio je Vatroslav Jagić. Deset godina kasnije Vinodolski zakon objavljuje Franjo Rački, a 1923. godine novo izdanje s tumačenjem pojedinih izraza priredio je Marko Kostrenčić. Godine 1952. Mira Barada izdaje tekst, prijevod i tumačenje, a 1980. godine Lujo Margetić u svojoj knjizi »Iz Vinodolske prošlosti« daje prijevod i tumačenje uz fotografske reprodukcije. Dvije godine kasnije prevodi zakon na talijanski, a 1983. godine i na engleski jezik. Godine 1987. objavljen je prijevod Vinodolskog zakona na suvremeni hrvatski jezik, kojeg je također sačinio Lujo Margetić. U istoj knjizi su prijevodi zakona na engleski, njemački i talijanski jezik, pa je tako postao dio kulture i znanstvene javnosti cijele Evrope.

Sedam stotina godina je prohujalo ovim krševitim krajem. Vinodolom i njegovim obroncima, lijehama i umejcima. Sedam stotina godina. Treba ih izbrojati. Nimalo lako. Nimalo blizu. Čak jako daleko. Odavna. Drva su mnoga odonda izrasla ,bura ih srušila i već odavno od njih ničeg nema. Željezo je također već odavno sagnjililo i nestalo. Oruđa i oružja što se čuvaju mnogo su mlađa, a veoma stara. No, ostalo je nešto drugo. Zapisi, slova, zapisana pažljivo i pomalo. Da se ne zaboravi.

Sedam stoljeća glagoljice u Vinodolskom zakonu čuva imena devet gradova i njihovih zastupnika koji zapisaše stare i odavno iskušane zakone. Devet gradova nekadašnje knežije obilježilo je sedam stoljeća. U Novom Vinodolskom još uvijek prkosno i ponosno stoji Kaštel i uz njega »Kvadrac«, »Turnac«, kula.

Nadomak Kaštelu, istog dana 6. siječnja samo 700 godina kasnije u Domu kulture u Novom Vinodolskom na svečanosti »Saboru Vinodolskom« našli su se predstavnici devet vinodolskih gradova potpisnika zakona, a svečano ukrašena sala nije mogla primiti sve koji su htjeli prisustvovati. Ipak spomenut ćemo da su bili prisutni u ime pokrovitelja znanstvenog dijela cijele proslave Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti Lujo Margetić, u ime pokrovitelja cijele proslave Sabora SR Hrvatske Vojislav Vučković, prodekan Pravnog fakulteta u Rijeci Petar Šarčević, prodekan Pravnog fakulteta u Zagrebu Petar Klarić, direktor Arhiva SR Hrvatske Petar Strčić, potpredsjednik Skupštine općine Rijeka Željko Lužavec, predsjednik Skupštine općine Crikvenica Branko Blažević, nadbiskup riječko-senjski mons. Josip Pavlišić, predstavnici društveno-političkih organizacija općine Rijeka i Crikvenica, predstavnici mjesnih zajednica, te mnogobrojni drugi javni i kulturni radnici.

Svečanu akademiju otvorio je Branko Blažević, predsjednik Skupštine općine Crikvenica i predsjednik općinskog Odbora za obilježavanje 700. go-

dišnjice donošenja Vinodolskog zakona, naglasivši da se upravo proslavlja jedan od najznačajnijih kulturnih spomenika naših naroda i jedan od važnijih evropskih dokumenata.

Nakon pozdravnog govora predsjednika Skupštine općine Crikvenica prisutnima su se obratili predstavnici mjesnih zajednica devet vinodolskih gradova nekadašnjih potpisnika Vinodolskog zakona.

Prisutne su pozdravili i potpredsjednik Sabora SR Hrvatske Vojislav Vučković, predstavnici pravnhi fakulteta u Rijeci i Zagrebu, a onda je Lujo Margitić, redovni profesor Pravnog fakulteta u Rijeci i izvanredni član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, autor prijevoda Vinodolskog zakona na suvremeni hrvatski književni jezik održao prigodno predavanje.

Vinodolski zakon, naglasio je Lujo Margetić, je starohrvatsko običajno pravo, koje je nastalo još prije 1288. godine i na osnovi kojeg se mogu proučavati društveno-ekonomski odnosi naših predaka. Ovaj pravni dokument značajan je i stoga što je narod ovog dijela Hrvatske svoje pravne običaje pisao na vlastitu jeziku, glagoljicom, pismom koje se u nas bilo zadržalo sve do 19. stoljeća. Slični se pak dokumenti mogu naći u nas i ranije, naprimjer Korčulanski ili Dubrovački statut, ali su oni pisani latinskim.

Iako su bili pod vlašću moćnih krčkih knezova, kasnije nazvani Frankopanima, sastavljačima zakona bilo je, koliko god je bilo mogućnosti, uvijek na pameti da ograniče kneževsku preveliku vlast i samovolju, što se naročito vidi iz mnogih stiliziranih odredbi, pak se stalno podvlači da recimo kmet »nije dužan dati više od« ili da »kazna ne može biti veća od«. No naravno ni feudalci nisu dozvolili pučanima da se previše razmašu, pa u zakonu nije, naglašava Margetić, teško prepoznati one dijelove koji su sastavljeni pod strogim utjecajem kneževih predstavnika. Feudalci su dobro zarađivali pogotovo od novčanih kazni pa je zbog tučnjave kmet morao dati osam volova. Za krađu bi kmet dobivao dvostruki iznos ukradenog, ali je zato knez dobivao sedmorostruki. Da su se feudalci bojali kmetova pokazuje i zabrana bilo kakvog okupljanja i zborovanja ako nije bio prisutan knežev čovjek, a svim sudionicima oduzimala bi se sva imovina dakako u korist kneza.

Zaključujući svoje izlaganje Margetić je istaknuo da su vinodolski kmetovi bili okrenuti prema sebi, ali su ipak usprkos moćnih knezova isto tako isticali svoju samobitnost što se iz zakona može dobro vidjeti. Da li možemo nešto naučiti od naših predaka, pitao se Margetić .Nije li pravda pravo, korist i rad upravo ona prava pouka Vinodolskog zakona?

Nakon referata počeo je kulturno-umjetnički program, a svečana priredba završena je igranjem novljanskog narodnog kola.

Valja na kraju napomenuti da će se u rujnu ove godine održati međunarodni znanstveni skup u Novom Vinodolskom, na kojem će se sa stajališta povijesti, prava, lingvistike, arheologije i etnologije obraditi život naših predaka sa svih aspekata, kako bi se Vinodolski zakon prezentirao našoj kulturi i cjelokupnoj javnosti u jednoj, u smislu znanstvenog istraživanja, konačnoj dimenziji.

Bit će izdane dvije knjige u kojima će se obraditi cjelokupni rad »Sabora Vinodolskog« 6. siječnja 1988. godine i rad međunarodnog znanstvenog skupa od 19—22. rujna 1988. godine u Novom Vinodolskom.

Tijekom 1988. godine planirano je još cijeli niz akcija i manifestacija pa će cijela godina imati vidljiv pečat Vinodolskog zakona.

Ovaj jubilej 700. godišnjice Vinodolskog zakona, najstarijeg legislativnog akta iz naše pravne povijesti, obilježit će se dostojno svom značaju.

Taj biser iz naše povijesti materijalni je dokaz kontinuiteta kulture i načina življenja te služi za ponos narodu ovog divnog primorskog kraja, kao i svim narodima i narodnostima u našoj Republici, u našoj Jugoslaviji i dio je kulturne baštine razvoja evropske civilizacije.

Zahvalni smo precima Vinodolaca što su nam podarili ovaj vrijedni monument višestrukog značaja, a njihovim potomcima i našim suvremenicima što su uložili napore i sredstva da se dostojno obilježi njegova 700. obljetnica.